

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในด้านโครงสร้างการบริหารงาน บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโครงการ กระบวนการดำเนินงาน และผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยชั้นการประชุมสัมมนาเพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ชั้นการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อนำข้อมูลมาสร้างรูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ชั้นตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และชั้นการหาความเหมาะสมในการนำรูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไปปฏิบัติ กำหนดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยไว้ดังนี้

1. การประชุมสัมมนาวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 30 คน และครูผู้สอน จำนวน 30 คน รวมทั้งสิ้น 60 คน เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้เชี่ยวชาญได้ศึกษาประกอบการสัมภาษณ์
2. การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย พระสงฆ์ จำนวน 11 รูป และฆราวาส จำนวน 12 คน
3. การตรวจสอบหาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นพระสงฆ์ จำนวน 11 รูป และฆราวาส จำนวน 12 คน
4. การหาความเหมาะสมในการนำรูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธไปปฏิบัติ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 359 คน และครูผู้สอน จำนวน 360 คน รวมทั้งสิ้น 719 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย แบบบันทึกการประชุมสัมมนาวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check Lists) และมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดแบบสัมภาษณ์การพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มีลักษณะเดิมค่าและเป็นคำถามแบบมีโครงสร้างแบบสอบถามความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสอบถามผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ เครื่องมือทุกฉบับครอบคลุมกรอบความคิดในการวิจัย 4 ด้าน คือ ด้านโครงสร้างการบริหารงาน ด้านบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโครงการ ด้านกระบวนการดำเนินงาน และด้านผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับ

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการดังนี้

1. แบบบันทึกการประชุมสัมมนาวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยตรวจสอบประมวลผลการประชุมสัมมนาเป็นรายด้านและบันทึกข้อมูลเพื่อหาความถี่และค่าร้อยละ เสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบคำอธิบาย
2. แบบสัมภาษณ์การพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ผู้วิจัยประมวลผลการสัมภาษณ์ เป็นรายบุคคลและบันทึกสรุปการสัมภาษณ์เป็นภาพรวม
3. แบบสอบถามความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน วิเคราะห์หาค่ามัธยฐาน (Median) ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range: I.R.) ของกลุ่ม ใช้เกณฑ์การพิจารณาข้อที่มีค่ามัธยฐานตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป และมีค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ไม่เกิน 1.50 เสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบคำอธิบาย กำหนดเป็นรูปแบบที่เหมาะสม
4. แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนเพื่อหาความเหมาะสมในการนำรูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปปฏิบัติ วิเคราะห์ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ใช้เกณฑ์การพิจารณาข้อที่มีค่ามัธยฐานไม่ต่ำกว่า 3.51 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานไม่เกิน 1 เสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบคำอธิบาย
5. วิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างรูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับแนวทางการดำเนินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของกระทรวงศึกษาธิการ โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบเชิงพรรณนา

สรุปผล

รูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสาระสำคัญในแต่ละด้าน ดังนี้

1. ด้านโครงสร้างการบริหารงาน

1.1 กำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารอย่างชัดเจน

1.2 โครงสร้างองค์กรสามารถปรับให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนที่

เปลี่ยนแปลงไป

1.3 โครงสร้างการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา คณะครู นักเรียน ผู้ปกครอง พระสงฆ์ องค์กรทางราชการและองค์กรในชุมชน

1.4 กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในคู่มือการดำเนินงานโครงการ

1.5 จัดคณะกรรมการดำเนินงานติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโครงการ

1.6 จัดองค์กรและโครงสร้างการบริหารที่เป็นระบบตลอดจนมีการประเมินผลอย่าง

ต่อเนื่อง

1.7 โครงสร้างการบริหารในส่วนขององค์กรทางราชการควรประกอบด้วย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น

1.8 โครงสร้างการบริหารจากองค์กรในชุมชนประกอบด้วย พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้านทางศาสนา สถานเริงรมย์ ร้านอาหารคอมพิวเตอร์ กิจการโรงแรมและหอพัก

1.9 จัดคณะกรรมการทำหน้าที่ตามภารกิจอย่างครบถ้วน

1.10 กำหนดคณะบุคคลเพื่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.11 กำหนดอำนาจหน้าที่ของผู้ดำเนินโครงการทุกฝ่าย

2. ด้านบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโครงการ

2.1 ผู้บริหารสถานศึกษา องค์กรทางราชการและชุมชนร่วมกันดูแลเยาวชนให้ประพฤติตนเป็นคนดี

2.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมการดำเนินงาน

2.3 มีการกำหนดกระบวนการทำงานติดตามประเมินผลของโครงการ

2.4 มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงาม มีพัฒนาการที่ดีในด้านความประพฤติจิตใจและปัญญา

2.5 กำหนดแนวทางการดำเนินงานโครงการ

2.6 ส่งเสริมบุคลากรทุกฝ่ายร่วมกันประพจน์ ทานกุศล สักกุศลและภาวนากุศล

2.7 จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมเพื่อจูงใจโน้มน้าวนักเรียนให้มีความสุขใจ มองโลกในแง่ดีงานเป็นปกติวิสัยพร้อมที่จะทำความดี

2.8 มีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติตามหลักธรรมในเรื่องทิส 6 เพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อทุกคนที่เกี่ยวข้องในสังคมได้อย่างถูกต้อง

2.9 แนะนำนักเรียนให้รู้จักการอยู่หอพัก ที่ถูกระเบียบ แยกชาย-หญิง อย่างชัดเจน

2.10 จัดทำรายงานการดำเนินงานจากผู้ปฏิบัติงานสู่ผู้บริหาร โครงการอย่างสม่ำเสมอ

2.11 มีความเข้าใจโครงการและสามารถดำเนินการจัดกระบวนการเรียนการสอน จัดหาทรัพยากรมาใช้ในโครงการได้

2.12 ขอความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

2.13 ผู้บริหารเป็นผู้นำในการพัฒนาโรงเรียนวิสุทธิพรอย่างชัดเจน

2.14 แนะนำให้นักเรียนรู้เท่าทันและห่างไกลจากสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่เป็นแหล่ง

อบาขม

2.15 การแจ้งข่าวสารในการปฏิบัติงานใช้การสื่อสารหลายวิธี

2.16 โรงเรียนเข้าร่วมโครงการด้วยความสมัครใจ ตั้งใจและมีความพร้อมในการดำเนินงาน

2.17 มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยให้การสนับสนุนด้านการจัดทำหลักสูตรการสอนพระพุทธศาสนาและสนับสนุนด้านพระวิทยากร

3. ด้านกระบวนการดำเนินงาน

3.1 สรุปและรายงานผลการดำเนินงานต่อสาธารณชนอย่างสม่ำเสมอ

3.2 จัดกิจกรรมศึกษาวัดที่เป็นมรดกสำคัญและศึกษาประวัติพระเกจิอาจารย์ทางพระพุทธศาสนาในประวัติศาสตร์ไทย

3.3 จัดกิจกรรมให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นวิถีชีวิตเป็นวัฒนธรรมไทย

3.4 ฝึกอบรมนักเรียนเป็นมัลติเทสก์แนะนำศาสนสถานในชุมชน

3.5 สร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เด็กนักเรียนในการเลือกรับสื่อต่าง ๆ โดยใช้ภูมิปัญญา

3.6 จัดกิจกรรมวันแห่งความดีสัปดาห์ละหนึ่งวัน เพื่อสร้างความดี ทำจิตใจให้

สะอาด สว่าง สงบ

3.7 ระดมทรัพยากรการเรียนรู้จากท้องถิ่นในการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ด้านคุณธรรม

จริยธรรม

3.8 จัดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ พ่อแม่ต้องเป็นแม่แบบที่ดีในบ้านและครูต้องเป็นแม่แบบที่ดีในโรงเรียน

3.9 ฝึกฝนอบรมให้นักเรียนมีการนอนให้เป็น

3.10 ขอความร่วมมือให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมช่วยปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน

3.11 ส่งเสริมพระสงฆ์ให้มีความรู้ในการจัดกระบวนการเรียนการสอน

3.12 จัดกิจกรรมตามโครงการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

3.13 ฝึกฝนให้เด็กหญิงเป็นกุลสตรี และเด็กชายเป็นสุภาพบุรุษ

3.14 ฝึกฝนให้สังวรระวังอายคนะทั้ง 6

4. ด้านผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับ

4.1 มีขันติ มีความอดทน อดกลั้น มีวิริยะอุตสาหะ รู้จักการให้และทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นหมู่คณะได้

4.2 เชื่อในผลของการทำความดีความชั่ว

4.3 ปฏิบัติตนตามหน้าที่หลักธรรมเรื่องทศ 6

4.4 รู้บาป บุญ คุณ โทษของการผิดศีล

4.5 มีความรู้ในการใช้ปัญญา ด้านสุขุมปัญญา (ฟังและจำได้) จินตมยปัญญา (ฟังและคิดได้) ภวานมยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการภาวนา)

4.6 บ้านและชุมชนมีความตระหนักว่า เป็นชาวพุทธต้องตอบแทนคุณพระศาสนา

อภิปรายผล

จากการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีด้านที่ควรนำมาอภิปรายดังนี้

1. จากการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในด้านโครงสร้างการบริหารงาน ด้านบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโครงการ ด้านกระบวนการดำเนินงาน และด้านผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับ มีความคิดเห็นว่ามีเหมาะสมอยู่ในระดับมากทุกประเด็นและทุกด้าน ข้อค้นพบนี้อาจเนื่องมาจากโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ มุ่งเน้นในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไทยที่มีมาแต่ครั้งบรรพกาลจนเป็นวิถีชีวิต มาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน เพราะพุทธศาสตร์เป็นองค์ความรู้ที่มุ่งให้ผู้ศึกษามีความรู้ความเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริง และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่การดำเนินชีวิตประจำวัน

จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มั่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์ และการอยู่ร่วมกันในสังคมจิตใจมีความสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะการมีจริยธรรมในสังคมจะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข การปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีและการเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่นักเรียนเป็นหน้าที่หลักของสถานศึกษาทุกระดับ ความเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมสูงของผู้เรียนเป็นคุณสมบัติของประเทศชาติ และจะเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ สอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548, หน้า ๓.) ว่า การเรียนรู้แบบวิชาการอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะพัฒนาเยาวชนได้ เราต้องพัฒนาจิตใจและต้องการเยาวชนที่มีคุณภาพที่สามารถออกไปสู่สังคมประชาธิปไตยที่ถูกต้อง ไม่เห็นแก่ตัว เราต้องพัฒนาทางกายและทางจิตไปพร้อม ๆ กัน

นอกจากนั้น สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา (2548, หน้า 3) ได้กล่าวถึงโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเด็กไปในทางที่ดีขึ้น เด็กมีความอ่อนน้อมมากขึ้น ปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัญหายาเสพติดลดลงมาก เด็กมีความเรียบร้อยและร่าเริง โรงเรียนสามารถเปลี่ยนทัศนคติที่ไม่ถูกต้องของชุมชนในบางเรื่องได้ด้วย เป็นการประสานระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ให้เป็นที่พักของสังคม สอดคล้องกับ สิริกร มณีรินทร์ (2547, หน้า 3) ที่กล่าวว่า ด้วยคุณค่าอันอนันต์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรม และระบบไตรสิกขาที่ชัดเจนในการให้การศึกษาพัฒนาผู้เรียนทุกวัย ทางกระทรวงศึกษาธิการจึงมีแนวความคิดที่จะส่งเสริมให้สถานศึกษานำระบบของพุทธธรรมมาประยุกต์จัดกับระบบการเรียนการสอนในสถานศึกษาปัจจุบัน เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนดที่มีคุณสมบัติของการเป็นคนที่ดี เก่ง มีความสุขอย่างแท้จริง อันเป็นเป้าหมายแท้ของพุทธธรรมอยู่แล้ว ให้มีความชัดเจนขึ้นโดยผ่านการดำเนินงานของ “โรงเรียนวิถีพุทธ” อันจะเป็นตัวอย่างที่จะขยายผลสู่การพัฒนาในโรงเรียนอื่น ๆ ต่อไป

2. เมื่อพิจารณาผลการวิจัยที่ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนให้ความคิดเห็นต่อรูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านโครงสร้างการบริหารงานพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความคิดเห็นว่า ควรมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารอย่างชัดเจน กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในคู่มือการดำเนินงานโครงการ จัดคณะกรรมการทำหน้าที่ตามภารกิจอย่างครบถ้วน กำหนดคณะบุคคลเพื่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กำหนดอำนาจหน้าที่ของผู้ดำเนินการทุกฝ่าย อยู่ในระดับมากและมีความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ในการจัดดำเนินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธต้องอาศัยบุคลากรหลายฝ่ายในการเข้าร่วมมือกันจัดทำโครงการ ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา ผู้รับผิดชอบโครงการ ครู ผู้ปกครอง พระสงฆ์และบุคลากรในชุมชน จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารอย่างชัดเจน เพื่อประโยชน์สูงสุดในการ

ค่านินงานโครงการ ซึ่งสอดคล้องกับ ชงขุทธ เกษสาคร (2541, หน้า 39) ที่กล่าวว่า อำนาจหน้าที่เป็นอำนาจโดยชอบธรรมตามตำแหน่ง ตามกฎเกณฑ์หรือข้อกำหนดที่องค์กรให้ไว้ในการตัดสินใจในการสั่งการให้บุคคลปฏิบัติกรอย่างหนึ่งอย่างใด จะเป็นพลังที่สามารถก่อให้เกิดพฤติกรรมหรือการกระทำที่สำเร็จประโยชน์

อนึ่ง ผลการวิจัยด้านโครงสร้างการบริหารงานพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อโครงสร้างการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วย ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา คณะครู นักเรียน ผู้ปกครอง พระสงฆ์ องค์กรทางราชการและองค์กรในชุมชน ซึ่งโครงสร้างการบริหารในส่วนของการราชการควรประกอบด้วย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลราชบุรี องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และโครงสร้างการบริหารจากองค์กรในชุมชนประกอบด้วย พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้านทางศาสนา สถานเริงรมย์ ร้านเกมคอมพิวเตอร์ กิจการโรงแรมและหอพัก ตลอดจนให้สามารถปรับโครงสร้างขององค์กรให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การจัดโครงสร้างองค์กรของโรงเรียนวิถีพุทธในการบริหารงานต้องคำนึงถึงภาวะผู้นำและความสามารถในการบริหารจัดการ และใช้หลักธรรมาภิบาล มีคุณธรรมสูงในการบริหาร และโครงสร้างการบริหารในส่วนของการราชการที่ต้องได้รับความร่วมมือจากองค์กรที่มีส่วนส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่บุคลากรในท้องถิ่น เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงอยู่แล้วในการกำหนดกิจกรรมพัฒนาสังคม ตลอดจนมหาวิทยาลัยสงขลราชบุรี ซึ่งประกอบด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่มีส่วนช่วยเป็นอย่างมากในการจัดพระวิทยากร ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน การผลิตสื่อการสอนในวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้แก่สถานศึกษาต่าง ๆ อีกทั้งองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนในท้องถิ่น นอกเหนือจากนั้นในชุมชนจะมีปราชญ์ชาวบ้านทางศาสนาซึ่งเป็นผู้มีภูมิรู้ภูมิธรรมในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาเป็นอย่างมาก ในการนำความรู้มาพัฒนานักเรียน และองค์กรในชุมชนที่มีความจำเป็นต้องขอความร่วมมือให้เข้ามาพัฒนาโครงการโรงเรียนวิถีพุทธคือ สถานเริงรมย์ในชุมชน แหล่งบันเทิง แหล่งธุรกิจ ร้านเกมคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นแหล่งมั่วสุมของเด็กวัยรุ่นต้องขอความร่วมมือช่วยกันป้องกันไม่ให้เด็กเข้าไปใช้บริการ สอดคล้องกับ รัตนา สายคณิต (2547, หน้า 7) ที่กล่าวว่า โครงสร้างองค์กรมีการจัดแบ่งงานออกเป็นกลุ่มหรือฝ่ายหรือแผนกตามหน้าที่ของงานเป็นหลัก สอดคล้องกับ ชงขุทธ เกษสาคร (2541, หน้า 37) ที่กล่าวว่า เมื่อองค์กรมี

วัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีการจัดโครงสร้างสายงานเพื่อดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของสายงาน บุคลากรเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงานจึงต้องตอบสนองให้สอดคล้องกัน ประสานกันเป็นอย่างดี อันจะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ ฌ็อง-ฌัก คีร์คการ์ด (2548, หน้า 108) วิจัยเรื่องปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนวิสุทธิุทศในภาคตะวันออก ว่า ในการบริหารจัดการศึกษาควรมีความสอดคล้องกับองค์กรในทุกระดับ ชุมชนสามารถตรวจสอบการทำงานของโรงเรียนได้ และต้องมีการจัดโครงสร้างการบริหารงานภายในโรงเรียนอย่างชัดเจน สอดคล้องกับ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 (2548, หน้า 18) กล่าวถึงการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนวิสุทธิุทศ ว่า การพัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพโดยควรกำหนดจุดเน้นการดำเนินงานด้วยการให้โรงเรียนพัฒนาและประเมินตนเองตามข้อบ่งชี้คุณภาพ และสอดคล้องกับ เพชรสุดา ภูมิพันธุ์ (2549, หน้า 193-194) ศึกษาเรื่องรูปแบบการบริหารสถาบันเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ด้านการสอนควรประกอบด้วย มีคณะกรรมการบริหารงานวิชาการที่ประกอบด้วยผู้บริหารและบุคลากรภายนอก ขอความร่วมมือภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมสอน และใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น และมีการประเมินผลจากการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่ ด้านการวิจัย ขอความร่วมมือกับชุมชนในการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นและการเรียนการสอน ด้านการบริการวิชาการแก่สังคม ขอความร่วมมือกับคนในท้องถิ่นร่วมวิเคราะห์ปัญหาและร่วมแสวงหาแนวทางการแก้ปัญหา และติดตามผลการบริการที่สามารถแก้ปัญหาพัฒนาชีวิตและสังคมได้ และสอดคล้องกับ ซัลลิส (Sallis, 2002, pp. 66-67) ที่กล่าวว่า บทบาทหน้าที่ในการนำไปสู่องค์การที่มีคุณภาพนั้นประกอบด้วยหน้าที่ สร้างความกระฉ่งในโครงสร้างองค์การทั้งในด้านอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบขององค์การให้ชัดเจน

และจากการวิจัยพบว่า ด้านโครงสร้างการบริหารงาน ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความคิดเห็นว่า มีความเหมาะสมที่จะต้องมีการประเมินผลโครงการอย่างต่อเนื่องและคณะกรรมการดำเนินการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโครงการ และจัดทำรายงานการดำเนินงานจากผู้ปฏิบัติงานสู่ผู้บริหาร โครงการอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การประเมินผลโครงการเพื่อนำผลที่ได้รับมาพัฒนาอย่างต่อเนื่องนั้น ควรมีคณะกรรมการดำเนินการเป็นผู้จัดทำรายงานผลเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. จากผลการวิจัยรูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิสุทธิุทศของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโครงการพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า ผู้บริหารสถานศึกษา องค์กรทางราชการและชุมชนต้องร่วมกันดูแลเยาวชนให้ประพฤติตนเป็นคนดี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เด็กและเยาวชนสามารถพัฒนาได้ด้วย

การศึกษาอบรม โดยพัฒนาตนเองให้เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งด้านสติปัญญา ความสามารถ และด้านคุณธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาเด็กคือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู พ่อแม่ และชุมชนมีส่วนร่วมส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่บุตรหลานเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2547, หน้า 12) ที่ให้ข้อเสนอแนะว่า การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธาและฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธด้วยปัญญาเข้าใจทิศทางจากศรัทธาและฉันทะในการพัฒนาร่วมกัน ความสำเร็จในการพัฒนาคาดหมายได้ว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้ สามารถดำเนินการได้หลากหลายตั้งแต่วิธีทั่วไป เช่น ประชุมชี้แจง การสัมมนา จนถึงการประชุมสัมพันธ์ที่หลากหลาย และการร่วมกันศึกษาดูงาน

ผลการวิจัยพบว่า ด้านบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโครงการควรมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิด ความเจริญงอกงาม มีพัฒนาการที่ดีในด้านความประพฤติ จิตใจและปัญญา ส่งเสริมบุคลากรทุกฝ่ายร่วมกันประพฤติทานกุศล ศีลกุศลและภาวนากุศล มีความรู้คู่คุณธรรม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความคิดเห็นว่า ผู้บริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธควรที่จะเป็นคนดี มีศีลธรรม มีความมุ่งมั่นและเป็นผู้นำในการประพฤติปฏิบัติเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม มาตรฐานความประพฤติของผู้บริหารโครงการจะต้องเป็นคนดี มีคุณธรรมและหวังจะได้มาอบรมกุลบุตรกุลธิดาให้เป็นคนดีต่อไป คุณธรรมและจริยธรรมในขั้นพื้นฐานที่ผู้บริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธจะต้องมีทุกคน เป็นคุณลักษณะเฉพาะมีหลายประการ เช่น ความเมตตา กรุณา ความเสียสละ ความอดทน ความซื่อสัตย์ ซึ่งสอดคล้องกับ สุทธิวงศ์ ดันตยาพิศาลพิสุทธ์ (2540, หน้า 31) กล่าวถึงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมว่าคุณธรรมจริยธรรมเป็นเครื่องกำหนดความเจริญ ความเสื่อมของสังคม สังคมที่เจริญจะมีคนทรงคุณธรรมอยู่มาก คนในสังคมมีความประพฤติดี มีการปฏิบัติตนที่ไม่เป็นการเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น เป็นลักษณะของการมีจริยธรรม ทุกคนในสังคมมีความสุข สังคมนั้นผาสุกและสงบสุข จะประกอบภารกิจใดมีแต่ความสำเร็จและก้าวหน้า ส่วนสังคมที่เสื่อมคนทรงคุณธรรม ศีลธรรมหรือจริยธรรมของประชาชนจะน้อยลง มีการประพฤติปฏิบัติที่เบียดเบียนตนเองและต่อผู้อื่นอย่างมาก สมาชิกในสังคมจะขาดความสงบสุข ความผาสุกไม่มี สังคมนั้นจะแตกสลายในที่สุด และสอดคล้องกับ กรมวิชาการ (2540, หน้า 96) กล่าวถึงพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ว่า คุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับทุกคนนั้นได้แก่ ความละเอียดซื่อ กล้าหาญ ความซื่อสัตย์สุจริต ทั้งในความคิดและการกระทำ ความกตัญญูรู้คุณชาติบ้านเมืองและผู้ที่อยู่อุปการะตัวมา ความไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น หากแต่มีความจริงใจมีความปรารถนาดีต่อกัน

เอื้อเฟื้อกันตามฐานะและหน้าที่ และที่สำคัญอย่างมากก็คือ ความขยันหมั่นเพียรพยายามฝึกหัด ประกอบการทำงานทั้งเล็ก ใหญ่ ง่าย ชาก ด้วยตนเองด้วยความตั้งใจ ไม่ทอดธุระเพื่อหาความ สะดวกสบายจากการเกียจคร้าน ไม่มั่งง่าย หยาบคาย สับเพร่า ดังนั้นผู้บริหารควรมีบทบาทใน การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรและนักเรียนมีคุณธรรมและจริยธรรม

ผลการวิจัยพบว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการ ส่งเสริมการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า กระทรวงศึกษาธิการได้วางนโยบายในการแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนที่สร้างปัญหาขาดศีลธรรม ขาด ความยับยั้งชั่งใจ ห่างไกลจากการปฏิบัติกิจทางศาสนา จึงได้ดำเนินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธขึ้น เพื่อมุ่งสร้างเสริมความเคยชินที่ดีโดยมุ่งให้สถานศึกษาจัดให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่าง บูรณาการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาโดยตรงคือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั้ง 175 เขตทั่วประเทศ เป็นผู้รับนโยบายจากกระทรวงศึกษาธิการมาดำเนินงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ไปสู่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีคณะศึกษานิเทศก์เป็นผู้ร่วมปฏิบัติงาน อบรมพัฒนา สถานศึกษา ผู้บริหารและครูให้มีความรู้และเข้าใจโดยทำงานเป็นคณะอย่างเข้มแข็ง และ กระทรวงศึกษาธิการต้องทำงานอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนผู้บริหารของคณะรัฐบาลต้องให้ ความสำคัญในการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธอย่างแท้จริง สอดคล้องกับ เมตตา ภิรมย์ภักดี (2548, หน้า 1) ว่า โรงเรียนวิถีพุทธเป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษาที่นำพระพุทธศาสนาให้ ข้อนกลับมามีบทบาทในการจัดการศึกษาอีกครั้งหนึ่ง และผู้บริหารประเทศตลอดจนผู้บริหาร กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักและเห็นคุณค่า ตลอดจนมีการประสานพระสงฆ์เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธจนบังเกิดผลเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับ รพีพรรณ เอกสุภาพันธุ์ (2548, หน้า คำนำ) ว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทม.เขต 1 ตระหนักในความสำคัญของ โรงเรียนวิถีพุทธว่าเป็นความคาดหวังของสังคมไทยในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน จึงให้การสนับสนุนเรื่องการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนวิถีพุทธมาโดยตลอด และโรงเรียนได้เพียร พยายามดำเนินตามกระบวนการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนวิถีพุทธอย่างเข้มแข็งตลอดมา ภาพการ ดำเนินงานของแต่ละโรงเรียนปรากฏให้เห็นได้อย่างเด่นชัดและเป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียนอย่าง สมภาคภูมิ และสอดคล้องกับ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 (2548, หน้า 12) ว่าสำนักงานเขตพื้นที่นครปฐม เขต 2 ได้ดำเนินการจัดอบรมผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้รับผิดชอบ โครงการโรงเรียนวิถีพุทธในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และจัดทำสรุปผลการ ดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค เพื่อหาแนวทางใน การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโครงการควรมีการกำหนดกระบวนการทำงานติดตามประเมินผลโครงการ กำหนดแนวทางการดำเนินงานโครงการ ตลอดจนกำหนดแผนกลยุทธ์การพัฒนาโรงเรียนโดยเน้นการปฏิบัติที่เห็นผลได้จริง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ในการดำเนินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในด้านบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโครงการ จำเป็นต้องกำหนดกระบวนการทำงานติดตามประเมินผลโครงการให้ชัดเจน จัดทำคู่มือการประเมินผลด้านการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อจะได้มีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมผลการปฏิบัติงาน และต้องกำหนดแนวทางการดำเนินงานโครงการอย่างมีระบบ เป็นเอกสาร คู่มือ หรือแนวปฏิบัติให้บุคลากรทุกส่วนทั้งในสถานศึกษาและในชุมชนได้เข้าใจวิธีการดำเนินงานที่ชัดเจนและมีความเข้าใจตรงกัน ตลอดจนกำหนดแผนกลยุทธ์การพัฒนาโรงเรียน โดยเน้นการปฏิบัติที่เห็นผลได้จริง และเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนโดยตรง สอดคล้องกับ เมตตาภิรมย์ศักดิ์ (2548, หน้า 8) ที่กล่าวถึงกลยุทธ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเชื่อมโยงสู่โครงการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 1 ว่า กลยุทธ์ควรประกอบด้วย การประกันสิทธิและโอกาสทางการศึกษา การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารและการจัดการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ สมุทร ชำนาญ (2546, หน้า 130) ที่ศึกษารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ด้านโครงสร้างประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ของโรงเรียน การกำหนดวัตถุประสงค์ของโรงเรียน การกำหนดเป้าหมายของโรงเรียน การกำหนดยุทธศาสตร์ในการบริหารของโรงเรียน การกำหนดหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียน และการปรับโครงสร้างองค์การให้สอดคล้องกับภารกิจและบริบทของโรงเรียน สอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2547, หน้า 31) ว่า การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น หรือวิสัยทัศน์และแผนงานที่ชัดเจนในธรรมนูญสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการรายปี ซึ่งจะเป็นหลักประกันความชัดเจน ในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ได้อย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม และในการประเมินผลจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจนที่สามารถนำสู่การเผยแพร่หรือรายงาน ผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้น ๆ และนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนการดำเนินงานอื่นต่อไป และควรมีการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับในการดำเนินการและการบริหารจัดการ

จากการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโครงการในด้านที่ต้องจัดให้โรงเรียนมีกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การจัดสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาต้องให้เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ และมุ่งเน้นให้ผู้เรียนดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม โดยเข้า

ร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมตามโอกาส ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและประหยัด ดำรงชีวิตโดยไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชนและสังคม และรู้จักใช้อาคารสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ และมีประโยชน์คุ้มค่า และข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ ญัตติกติฯ ศรีสันต์ (2548, หน้า 107) วิจัยปัญหาและแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ/ สภาพแวดล้อม ว่า ผู้บริหารและครูต้องการให้มีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนให้ดูแลอาคารสถานที่และการจัดสวนพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมด้านคุณธรรมจริยธรรม และสอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548, หน้า 4) ว่า ควรจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนหรือสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุข มุ่งเน้นการเรียนการสอนตามธรรมชาติโดยให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง และปลูกฝังเรื่องความสะอาด ความมีวินัย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความรักสามัคคี ได้ฝึกปฏิบัติจริง รวมทั้งการจัดให้โรงเรียนมีความร่มรื่นมีต้นไม้ แหล่งน้ำ ไร่ฟืน ไร่ถั่ว ไร่ถั่ว ไร่ถั่ว อีกทั้งสอดคล้องกับ สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา (2547, หน้า 8) ว่า สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ควรมีบรรยากาศสงบเงียบ เรียบง่าย ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ร่มรื่น ใกล้ชิดกับชุมชน สะอาด มีระเบียบ ทันสมัย มีการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ เป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพและคุณธรรมใช้สื่อนวัตกรรมใหม่ ๆ จัดสภาพโรงเรียน ห้องเรียนให้เหมาะสม และจัดการพัฒนาสถานที่ที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2547, หน้า 5) ว่า บรรยากาศในห้องเรียนต้องจัดให้มีความสงบ สะอาด เป็นระเบียบ สวยงาม เหมาะแก่การเรียนการสอน

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโครงการต้องมีความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติหลักธรรมเรื่องทศ 6 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าทุกคนต้องปฏิบัติตามหน้าที่ในสังคม ซึ่งมีบุคคลรอบข้างประกอบด้วยทิศเบื้องหน้าหมายถึงบิดามารดา ทิศเบื้องหลังหมายถึงสามี ภรรยาและบุตร ทิศเบื้องขวาหมายถึงครูอาจารย์ ทิศเบื้องซ้ายหมายถึงมิตรสหาย ทิศเบื้องบนหมายถึงสมณะ พราหมณ์ ทิศเบื้องล่างหมายถึง บริวาร ซึ่งทุกคนมีหน้าที่ในการปฏิบัติตนต่อบุคคลเหล่านี้อย่างถูกต้องตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ สอดคล้องกับ พระภาวนาวิริยคุณ (2548, หน้า 9) ว่ามนุษย์ต้องมีหน้าที่ต่อบุคคลรอบข้างตามหลักธรรมในเรื่องทศ 6 ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้เป็นหลักปฏิบัติตามหน้าที่ของมนุษย์

จากการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความคิดเห็นในด้านบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโครงการว่า ต้องแนะนำนักเรียนให้รู้จักการอยู่หอพักที่ถูกระเบียบ แยกชาย-หญิงอย่างชัดเจน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สังคมในยุคปัจจุบันได้ซึมซับวัฒนธรรมจากต่างประเทศเข้ามามาก ทำให้เยาวชนขาดการวิเคราะห์ใคร่ครวญในการรับเอาวัฒนธรรมที่ไม่ถูกต้องที่ขัดกับวัฒนธรรมประเพณีไทย ดังนั้นกิจการหอพักจึงควรรักษาถูกระเบียบของหอพักตามกฎหมายโดยแยกชาย-

หญิงอย่างชัดเจนสอดคล้องกับ บุษบา หล่อเงิน (2537, หน้า 64) ที่ได้ศึกษาพฤติกรรมจริยธรรม และแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดขอนแก่นพบว่า แนวโน้มพฤติกรรมทางสังคมที่นักเรียนจะแสดงออกมากที่สุดคือ การผิดจริยธรรมทางเพศ

ผลการวิจัยพบว่า ด้านบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร โครงการที่ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความเห็นว่าเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติได้คือ มีความพร้อมที่จะพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ แนะนำให้นักเรียนรู้เท่าทันและห่างไกลจากสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่เป็นแหล่งอบายมุข ฝึกฝนให้เด็กหญิงเป็นกุลสตรีและเด็กชายเป็นสุภาพบุรุษ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การจัดกิจกรรมในโรงเรียนวิถีพุทธต้องเน้นให้นักเรียนทุกคนมีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริง เบิกบาน สามารถปรับตัว และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความรู้สึกที่ดีต่อเพื่อนและต่อครูและผู้อื่น มีจิตใจเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน ไม่มีพฤติกรรมรุนแรงทั้งต่อคน สัตว์ สิ่งของ เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นทั้งกำลังกาย และกำลังทรัพย์ มีธรรมาศรัย พุทธศั กดิ์ ทำดี ต่อทุกคน มีความประพฤติดี ไม่มีการทะเลาะวิวาท ไม่ลักขโมยในโรงเรียน เน้นการพัฒนานักเรียนให้เป็นคนรักผู้อื่น ฝึกมองคนในแง่ดี รักษาจิตได้ดีทำหน้าที่ได้ถูกต้อง ในการปฏิบัติงานต้องฝึกให้มีการเรียนรู้อย่างตั้งใจ อดทนขยันหมั่นเพียร มีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ทำ มีสติ และมีสมาธิในการเรียน ในการทำงานและการทำกิจกรรมต่าง ๆ มีความมุ่งมั่นและอดทนทำงานจนสำเร็จ อีกทั้งโรงเรียนควรมีสาธารณูปโภคเพียงพอตามความจำเป็น มีกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด ไม่มีมูมอับหรือแหล่งมั่วสุม มีบริเวณให้ได้ออกกำลังกายอย่างเหมาะสมและปลอดภัย ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและชุมชนต้องจัดให้สอดคล้องกับสภาพโรงเรียนวิถีพุทธ สอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2547, หน้า 8) ว่าสถานศึกษาจะจัดการสถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียน และห้องเรียนรู้อที่ส่งเสริมการพัฒนาจิต สติสมาธิและปัญญา เช่น มีศาลาพระพุทธรูปเด่น เหมาะสมที่จะชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิตเจริญภาวนา การตกแต่งบริเวณโรงเรียนให้เป็นธรรมชาติชวนให้มีใจสงบและส่งเสริมปัญญา เช่น ร่มรื่น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม สอดคล้องกับ ฌัญญกิตติ ศรีสันต์ (2548, หน้า 107) ทำวิจัยเรื่องปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในภาคตะวันออก ด้านกายภาพ/ สภาพแวดล้อมพบว่า ควรมีการจัดสวนพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมด้านคุณธรรมจริยธรรม การติดป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญคุณธรรมจริยธรรม โดยทั่วไปในบริเวณโรงเรียน และการจัดกิจกรรมเปิดเพลงกระจายเสียงที่ส่งเสริมสมาธิประเทืองปัญญา สอดคล้องกับ จิตรา ปานสกุล (2539, หน้า 58-60) ทำการศึกษาเรื่องการดำเนินงานของโรงเรียนในการสร้างเสริมจริยธรรมให้กับนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรม

สามัญศึกษา เขตการศึกษา 12 พบว่า การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน โดยโรงเรียนต้องสะอาด ประดับด้วยไม้ดอกไม้ประดับ มีการประดิษฐ์ฐานพระพุทธรูป จัดให้มีป้ายแสดงคตินิยมค่านิยม หลักธรรม ป้ายแสดงปรัชญาคุณธรรมที่โรงเรียนยึดมั่น

4. จากการวิจัยรูปแบบการบริหาร โครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านกระบวนการดำเนินงาน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่เห็นว่ารูปแบบ มีความเหมาะสมสามารถนำไปปฏิบัติได้คือ สรุปและรายงานผลการดำเนินงานต่อสาธารณชน อย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนซึ่งได้ปฏิบัติงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาและเห็นความสำคัญของการรายงานผลการดำเนินงานต่อชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมีการนำผลที่ได้มาพัฒนาหน่วยงานให้เกิดประสิทธิภาพ โดยที่ การประเมินผลต้องประเมินทุกระบบของการจัดกิจกรรม เช่น ประเมินการดำเนินงานของแผนงาน การบริหาร ประเมินครูผู้ปฏิบัติงาน นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้อง กับ กระทรวงศึกษาธิการ (2547, หน้า 31) ว่า การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธต้อง ได้รับการดูแลสนับสนุนอย่างใกล้ชิด เป็นปัจจัยส่งเสริมให้การพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมี ประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมโดยมีลักษณะของความเป็น กลัวยามมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน กิจกรรมที่สำคัญคือ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ ความช่วยเหลือทางวิชาการ การสนับสนุนทั้งทรัพยากร ข้อมูลและเครื่องมือต่าง ๆ ในการช่วย ดำเนินการให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ จะ เป็นฐานของการปรับปรุงต่อไป

ผลการวิจัยพบว่า ควรมีการจัดกิจกรรมศึกษาวัดที่เป็นมรดกสำคัญ และศึกษาประวัติ พระเกจิอาจารย์ทางพระพุทธศาสนาในประวัติศาสตร์ไทย ฝึกอบรมนักเรียนเป็นมัลลเทศก์แนะนำ ศาสนสถานในชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การให้เยาวชนได้มีความภาคภูมิใจในการเป็น พุทธศาสนิกชนของบรรพบุรุษไทยมาช้านาน เรามีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ การได้ ศึกษาศาสนสถานโบราณวัตถุ ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมตกทอดมาสู่ลูกหลานไทย แสดงให้เห็น ถึงความเจริญรุ่งเรืองทางพระศาสนาที่บรรพบุรุษไทยได้วางรากฐานเป็นวิถีชีวิตไทยได้ จนกลายมา เป็นขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงามประจำชาติของเราอีกทั้งการได้ศึกษาประวัติพระเกจิอาจารย์ ทางพระพุทธศาสนาของไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยมาจนถึงปัจจุบัน เป็นศูนย์รวมพลังใจของ ประชาชนทั้งยามสุขและยามทุกข์ ตลอดจนจัดกิจกรรมให้นักเรียนเป็นมัลลเทศก์ได้ศึกษาและ แนะนำศาสนสถานในชุมชนเพื่อความภูมิใจในมรดกทางพระพุทธศาสนา หรือดำเนินการจัดการ เรียนรู้แบบโครงงานเพื่อให้นักเรียนได้สำรวจค้นคว้าศึกษาเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมทาง พระพุทธศาสนา โบราณสถาน ประวัติพระสงฆ์ในท้องถิ่น เป็นการช่วยพัฒนานักเรียนให้ได้รู้

ใฝ่ศึกษา แสวงหาความจริงโดยฝึกทักษะให้แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ และนำความรู้มาพัฒนาตนเองและพัฒนางานได้อย่างสร้างสรรค์ สอดคล้องกับ สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา (2548, หน้า 10) ที่กล่าวว่า การจัดให้นักเรียนเรียนรู้ที่วัดหรือที่ศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องก่อให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความคิดเห็นในด้านกระบวนการดำเนินงาน ว่ามีความเหมาะสมและนำไปปฏิบัติได้คือ จัดกิจกรรมให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นวิถีชีวิต เป็นวัฒนธรรมไทย ส่งเสริมพระสงฆ์ให้มีความรู้ในการจัดกระบวนการเรียนการสอน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า โรงเรียนต้องจัดกิจกรรมรดน้ำศพให้ครู ผู้ปกครอง นักเรียนและชุมชนมีจิตสำนึกในการป้องกันและสืบต่อพระพุทธศาสนา โดยอาจจัดกิจกรรมประชุมสัมมนาหรือสนทนาธรรมโดยเชิญวิทยากรมาร่วมอภิปรายกับบุคลากรในโรงเรียน ตลอดจนพระสงฆ์ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้านการปฏิบัติธรรมและอบรมธรรมให้แก่สถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งควรมีการจัดทำหลักสูตรการสอนวิชาพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2547, หน้า 24) ที่กล่าวว่า สถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษาร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนสร้างความตระหนักและศรัทธา รวมทั้งเสริมสร้างปัญญาเข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินการ โรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครูและผู้บริหารควรเพียรพยายามสนับสนุนทุกวิถีทางและควรปฏิบัติตนเองให้เป็นตัวอย่างในการพัฒนาผู้เรียนตามวิถีชาวพุทธ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความเห็นว่ารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในด้านกระบวนการดำเนินงานมีความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติคือ จัดกิจกรรมวันแห่งความดีสัปดาห์ละหนึ่งวันเพื่อสร้างคุณธรรม ทำจิตใจให้สะอาด สว่าง สงบ ฝึกฝนอบรมให้นักเรียนมีการนอนให้เป็น ฝึกฝนให้สังวรระวังอายตนะทั้ง 6 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความต้องการให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความจริงใจองงาม อบรมสั่งสอนฝึกฝนให้นักเรียนมีพัฒนาการที่ดีทั้งในด้านความประพฤติ จิตใจ และปัญญา จัดกิจกรรมปลูกจิตสำนึกฝึกความเป็นระเบียบ ความสามัคคี ความมีวินัย ความขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน ฝึกทักษะด้านคุณธรรมให้บรรลุปเป้าหมายโดยใช้วิถีชีวิตแบบใฝ่รู้ใฝ่ศึกษา รู้เท่าทันในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ป้องกันและแก้ไขปัญหายอย่างมีคุณธรรม และมีการฝึกฝนอบรมให้นักเรียนเกิดการนอนให้เป็น โดยต้องฝึกด้านการนอนอย่างพอดี ซึ่งสอดคล้องกับ พระราชธรรมนิเทศ (พระพยอม กัลยาโณ, 2549, การสัมภาษณ์) ที่กล่าวว่า นักเรียนต้องได้รับการฝึกด้านการนอนให้ถูกต้อง เพื่อให้ร่างกายได้พักผ่อนมีการสวดมนต์ก่อนนอนให้จิตสงบ ไม่นอนแบบฟุ้งซ่าน รวมทั้งต้องฝึกฝนให้สังวรระวังหู ตา จมูก ปาก ลิ้น

ภายใน ๖ เดือน ต้องฝึกอบรม ฝึกฝนการคุมผสม ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักพัฒนานวัตกรรมจัดการ การศึกษา (2548, หน้า 4) ที่ว่า สถานศึกษาต้องจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น ด้วยการส่งเสริมบรรยากาศใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ และในด้านกิจกรรม พื้นฐานชีวิตประจำวันต้องฝึกฝนอบรมให้เกิดการ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น รู้เข้าใจเหตุผลและได้ ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ ตามหลักไตรสิกขา

ผลการวิจัยพบว่า ในด้านกระบวนการดำเนินงาน ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมี ความคิดเห็นว่ารูปแบบการบริหารโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้าน กระบวนการดำเนินงานมีความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติ ได้คือฝึกฝนให้เด็กหญิงเป็นกุลสตรี และเด็กชายเป็นสุภาพบุรุษ สร้างภูมิคุ้มกันให้แก่นักเรียนในการเลือกรับสื่อต่าง ๆ โดยใช้ภูมิ ปัญญา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนต้องการให้โรงเรียนจัดกิจกรรมที่ ปลุกฝังให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการจัดหาและสร้างแหล่ง เรียนรู้ และมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อสนับสนุนให้นักเรียนรักการเรียนรู้และสร้างสรรค์ความรู้ ร่วมกัน สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติ (เสริมชัย ชยมงคล, 2549, การสัมภาษณ์) ที่กล่าวว่า ควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องสื่อเทคโนโลยีที่ส่งผลเสียต่อการดำรงชีวิต ต้องสร้างภูมิคุ้มกัน ให้แก่นักเรียนในการเลือกรับสื่อต่าง ๆ โดยใช้ภูมิปัญญาในการพิจารณา ตลอดจนต้องฝึกฝนให้ เด็กผู้หญิงเป็นกุลสตรีและเด็กผู้ชายเป็นสุภาพบุรุษ ไม่ประพฤติดิสัยธรรม มีความยับยั้งจิตใจ รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีของไทย และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เจริญฤทธิ์ ตรวจพล (2547, หน้า 121) ที่ได้ศึกษาวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มผู้หญิงที่วัยกลางคืนในเขตอำเภอเมือง เชียงใหม่พบว่า กลุ่มผู้หญิงที่วัยกลางคืนได้สร้างวัฒนธรรมย่อยขึ้นมาเพื่อใช้เป็นกลไกร้อยรัดกลุ่ม และเป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกันภายในกลุ่มไว้ดังนี้คือ การที่วัยกลางคืน การดื่มเหล้าสุบ บุหรี่เป็นการแสดงความมีฐานะ ทันสมัย กล้าหาญ การแสดงลีลาท่าทางของตัวเองต่อหน้าบุคคล ต่าง ๆ การซื้อบริการทางเพศจากชายขายบริการ การเลี้ยงดูผู้ชายแบบชั่วคราว และการ แลกเปลี่ยนผู้ชายในกลุ่ม เป็นการแสดงออกถึงความมีฐานะ ทันสมัย มีเสน่ห์ และมีอำนาจในการ ควบคุมเหนือกว่าผู้ชาย ประเด็นสำคัญคือ ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศเป็นสาเหตุให้ผู้หญิง เกิดความกดดันและหาทางออกโดยการเลือกดำเนินพฤติกรรมนอกกรอบเพื่อต่อต้านเพศชาย ลักษณะการเลี้ยงดูของครอบครัวที่ขาดความอบอุ่น การเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีของพ่อแม่เป็นสาเหตุ ให้ผู้หญิงต้องหาทางออกโดยการคบเพื่อน การเผยแพร่สื่อลามกอนาจารโดยปราศจากการควบคุม เป็นสาเหตุให้เกิดการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงาน

จากการวิจัยพบว่า ในด้านกระบวนการดำเนินงาน ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมี ความคิดเห็นว่ารูปแบบการบริหารโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความ

เหมาะสมในการนำไปปฏิบัติได้คือ ควรจัดกิจกรรมตามโครงการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ อาจเป็นเพราะว่า หน่วยงานสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีโครงการที่ดีสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ อีกทั้งโครงการต่าง ๆ ถือเป็นประโยชน์ในการอบรมสั่งสอนนักเรียน โรงเรียนวิถีพุทธจึงควรตอบสนองนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และกรมการศาสนาในการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับ กรมวิชาการ (2534, หน้า 30-31) ที่กล่าวว่า สถานศึกษาทั้งหลายมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับ ปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา ซึ่งมีนักเรียนอยู่ในสถานศึกษาเป็นจำนวนมากที่สุด ซึ่งเท่ากับว่าสถานศึกษามีส่วนสำคัญในการจัดการศึกษาของประเทศ การจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมให้แก่ผู้เรียน จึงเป็นแผนพัฒนาการศึกษาที่มีความจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน เพื่อแก้ไขปัญหาด้านเยาวชนของประเทศชาติ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 7) กล่าวไว้ในหมวด 4 มาตรา 14 ข้อบัญญัติว่า การจัด การเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา และข้อ 6 บัญญัติไว้ว่า จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพการช่วยกีดขัดกลาให้เยาวชนในชาติมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างมีความสุข สามารถช่วยสร้างสรรค์สังคมได้ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ดี อย่งไรก็ตามมีการมีความรู้มากยังไม่สามารถสร้างคนให้สมบูรณ์มีคุณภาพเพราะคนที่มีคุณภาพต้องมีความรู้คู่คุณธรรม จึงต้องปลูกฝังคุณลักษณะให้เยาวชนมีทั้งศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมเป็นคนขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ และเสียสละ ช่วยเหลือสังคม ซึ่งต้องได้รับการปลูกฝังและบ่มเพาะมานาน สถานศึกษาจึงมีอิทธิพลและมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพของเยาวชน จึงต้องสร้างเสริมจริยธรรมให้ทัดเทียมกับความรู้ด้านวิชาการ แม้ว่านโยบายการศึกษาของชาติ จะมุ่งเน้นส่งเสริมด้านจริยธรรมอย่างกว้างขวางจะเห็นได้จากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และมุ่งให้บูรณาการจริยธรรมลงในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้อยู่แล้วตลอดจนกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในตัวผู้เรียนทุกช่วงชั้นตลอด 12 ปี ของการศึกษาขั้นพื้นฐานแม้กระทั่งการศึกษาระดับปฐมวัย และอุดมศึกษา แต่ก็ยังไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกที่ไร้พรมแดนด้านข่าวสารข้อมูล รวมถึงวัฒนธรรมต่างชาติที่มีทั้งส่วนดี และส่วนทำลายวิถีชีวิตไทย ไม่ว่าจะเป็นด้านการแต่งกาย การดำเนินชีวิต การนิยมวัตถุ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปรวดเร็วมาก และเยาวชนไทยก็รับวัฒนธรรมที่ส่วิไลซ์

เหล่านี้เข้ามา โดยไม่ได้กลั่นกรอง การตกเป็นทาสของยาเสพติด การปล่อยตัวของเด็กวัยรุ่น ที่ไม่สนใจขนบธรรมเนียมประเพณีไทยอันแสนงดงามทำให้เกิดปัญหาทางเพศตามมามากมาย เช่น ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาการทำแท้ง ปัญหาเด็กกำพร้าถูกทอดทิ้ง จึงเป็นหน้าที่อันยิ่งใหญ่ที่สังคมไทยต้องรวมพลังเข้ามาช่วยกันพัฒนาเยาวชนของชาติเราให้มีจิตใจฝั่ในศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมอันดีงาม รักในความเป็นไทย ห่วงแทนและเห็นคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไทยที่บรรพบุรุษได้ให้ไว้ หน่วยงานต่าง ๆ ในสังคม จึงร่วมมือกันกับสถานศึกษาในการดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดซึ่งถือว่าเป็นโรงเรียนแห่งแรกตามวิถีชีวิตไทยมาแต่ครั้งสมัยบรรพกาล ได้ดำเนินกิจกรรมในการที่จะช่วยเหลือเยาวชนของเราให้เติบโตเป็นคนดีในสังคม เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของแผ่นดินไทยไม่ให้ตกเป็นทาสทางวัฒนธรรมของต่างชาติ ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548, หน้า ๑.) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้แบบวิชาการอย่างเดียว ไม่เพียงพอที่จะพัฒนาเยาวชนได้ เราต้องพัฒนาจิตใจ และต้องการเยาวชนที่มีคุณภาพที่สามารถออกไปสู่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. ผลการวิจัยรูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ด้านผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับ พบว่า ควรพัฒนานักเรียนให้มีขันติ มีความอดทน อดกลั้น มีวิริยะ อุตสาหะ รู้จัก การให้และทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นหมู่คณะได้ ปฏิบัติตนตามหน้าที่ หลักธรรมเรื่องทศ 6 อาจเป็นเพราะว่า ผลจากการที่โรงเรียนเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธผ่านขั้นตอนการจัดกิจกรรมโดยใช้หลักพุทธธรรมน้อมนำมาสู่จิตใจของนักเรียน ใช้หลักธรรมกล่อมเกล่าจิตใจทำให้เกิดผลที่คาดหวังว่าจะเกิดความสำนึกสำนึกนักเรียน โดยที่โรงเรียนต้องจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้มีโอกาสพัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพ สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2547, หน้า 20) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารโรงเรียนต้องกำหนดนโยบาย และมีความพร้อมที่จะพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธอย่างชัดเจน โดยที่ครูและผู้บริหารโรงเรียนควรได้รับการพัฒนาจิตใจ ด้วยการปฏิบัติธรรม มีพรหมวิหารธรรม ปราบปรามศิษย์นักเรียนทุกคนอย่างจริงจัง มีความเป็นกัลยาณมิตร เอาใจใส่ช่วยเหลือส่งเสริมให้แก่ นักเรียนทุกคนอย่างเหมาะสม ปฏิบัติต่อนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน มีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย นบถือและศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นพุทธมามกะ เป็นผู้ดำเนินการปฏิบัติศาสนพิธี มีสติไม่พลั้งเผลอ อยู่ร่วมกันอย่างฉันท์มิตรเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียน มีความต้องการพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม มีความพร้อมในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ การที่สถานศึกษามุ่งจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อให้เกิดผลที่คาดหวังต่อผู้เรียนได้เป็นอย่างดีของสังคมและประเทศชาติ

จากการวิจัยพบว่าด้านผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความเห็นว่ารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนเชื่อในผลของการทำความดี ความชั่ว มีสติและสมาธิในการทำสิ่งต่าง ๆ รัฐบาล บุญ คุณ โทษ ของการฝึกสติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนาจะช่วยขัดเกลากจิตใจของเยาวชนให้รู้ถึงผลของการทำความดี และรู้โทษของการทำความชั่ว สอดคล้องกับพระมหาเสริมชัย ชยมฺจโล (2541, หน้า 45) ว่ามนุษย์เราเกิดมานั้น เกิดมาด้วยผลของกรรม และมีทั้งมาเพื่อใช้กรรม หรือรับกรรม ในขณะที่เวียนว่ายก็มาทำกรรม เมื่อเป็นเช่นนี้ เราควรจะทำกรรมอะไร จะได้ไม่ต้องมาเกิดอีก มีกรรมที่ดีที่สุดอยู่ 3 กรรม คือ ทาน ศีล ภavana ภavana แยกเป็นสมาธิและปัญญา รวมเป็นอริยมรรค มีองค์แปด ถ้าทำกรรมดีให้เจริญถึงที่สุด จะหมดเรื่องการเกิดสิ้นทุกข์ถึงมรรคผลนิพพานที่เป็นบรมสุขอย่างถาวร

นอกจากนั้นยังพบว่าด้านผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับ ของรูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สิ่งที่ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน เห็นว่ามีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ปฏิบัติได้ คือ ปฏิบัติตนตามบทบาทของตนเอง ในครอบครัว ในโรงเรียน และในสังคมได้อย่างเหมาะสม มีความรู้ในการใช้ปัญญาด้านสุขุมปัญญา (ฟัง และจำได้) จินตมยปัญญา (ฟังและคิดได้) ภาวนามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการภาวนา) อาจเป็นเพราะว่า ความคาดหวังที่ต้องการให้เยาวชนไทยเป็นผู้ที่มีคุณภาพของชีวิตให้เป็นไปตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ โดยสถานศึกษาต้องจัดกิจกรรมมุ่งใจ กระตุ้นให้นักเรียนเกิดการใฝ่รู้ และรักการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพ กราบไหว้ให้เกิดศิรัซึ่งกันและกัน มีเมตตา มีวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล และเอื้ออาทรทั้งครู ผู้ปกครองและนักเรียน สอดคล้องกับสำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา (2547, หน้า 12) กล่าวว่าควรจัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนมีความกตัญญูตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ โดยมีการแสดงออกเป็นพฤติกรรมให้เห็น เช่น การแสดงความเคารพต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง และการมีน้ำใจช่วยเหลืองานของพ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้ที่มีพระคุณอื่น ๆ นักเรียนมีจิตใจเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน สอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548, หน้า 3) ว่า การจัดบริหารงานกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนั้น ได้ทำกันมานานแล้ว แต่เป็นงานที่ค่อนข้างยาก และละเอียดอ่อนในการที่จะได้พฤติกรรมที่ตั้งเป้าหมายไว้ จึงจำเป็นต้องเป็นหน้าที่ของบุคลากรของโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารต้องทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ กำลังความคิด รวมทั้งต้องจัดสรรงบประมาณ เพื่อผลักดันงานกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย การปฏิบัตินั้นทุกฝ่ายในโรงเรียนจะต้องรับทราบและรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อนำไปสู่แนวปฏิบัติ และมีคณะกรรมการบริหารกิจกรรมให้รับทราบและให้คำปรึกษาในการดำเนินงาน

ผลการวิจัยด้านผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความเห็นว่า รูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติได้คือ บ้านและชุมชน มีความตระหนักว่า เป็นชาวพุทธต้องตอบแทนคุณพระศาสนา อาจเป็นเพราะว่า เมื่อสถานศึกษาเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังคมในชุมชน จะคาดหวังว่า จะได้นักเรียนที่ดี และมีสิ่งที่ดีเกิดขึ้นในชุมชน อีกทั้งชุมชนจะมีความผูกพันร่วมแรงร่วมใจ เมื่อมีปัญหาจะสามารถแก้ไขได้ มีความสามัคคี คนในชุมชนจะมีความเข้าใจกัน มีเมตตาและมีสุขภาพจิตดี ชาวชนจะเป็นคนดีของสังคม ผู้ปกครองจะเห็นคุณค่าของวัด สนับสนุนให้บุตรหลานเข้าร่วมกิจกรรมของวัดได้มากขึ้น เช่น การทำบุญที่วัด ถวายสังฆทาน ในวันธรรมสวนะ การร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนา การนำบุตรหลานมาบรรพชาอุปสมบท เด็กและเยาวชนมีเจตคติที่ดีต่อกัน สามารถระดมสรรพกำลังช่วยกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดได้มากขึ้น วัดควรจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวันของครอบครัวไทยได้มากขึ้น และการที่ชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี อาจเป็นเพราะองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นสามารถสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สอดคล้องกับ กุศล อิศกุล (2537, หน้า 33) ที่กล่าวว่า การเรียนการสอนในวิชาพระพุทธศาสนา มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ พร้อมทั้งจะอยู่ในสังคมด้วยดี ร่วมสร้างสรรค์พัฒนาสังคมได้ มีความสามารถสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาสังคมและท้องถิ่นที่ผู้อาศัยอยู่ ทั้งนี้โดยใช้จริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นแกนหรือเป็นหลักที่จะบูรณาการเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาวิธีปฏิบัติให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ในท่ามกลางสภาพความเป็นจริง ที่มีการประสานสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดระหว่างโรงเรียน วัด บ้าน และชุมชน ให้ผู้เรียนมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างพระพุทธศาสนากับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และการดำรงชีวิตของคนไทย สามารถดำรงชีวิตอย่างประสานกลมกลืนเป็นประโยชน์และมีความสุข สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2547, หน้า 12) ที่กล่าวว่า สถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษา ร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนสร้างความตระหนักและศรัทธา รวมทั้งเสริมสร้างปัญญา เข้าใจหลักการและวิธีการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครู และผู้บริหารเพียรพยายามสนับสนุนโดยลักษณะต่าง ๆ และการปฏิบัติตนที่จะสนับสนุนและเป็นตัวอย่างในการพัฒนาผู้เรียนตามวิถีชาวพุทธ ซึ่งสอดคล้องกับโรงเรียนทอสี (2548, หน้า 33) ได้สรุปกิจกรรมของโรงเรียนว่า ผู้ปกครองและชุมชนให้การสนับสนุน ส่งเสริม กิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธเป็นอย่างดี โดยเข้ามาช่วยแนะนำจัดกิจกรรมให้อย่างสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นประโยชน์ต่อการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธโดยส่วนรวม จึงขอเสนอแนะแนวทางในการนำรูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไปปฏิบัติ ดังนี้

1. ระดับนโยบาย

1.1 จากผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เห็นว่ามีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้มากในทุกด้านทั้งด้านโครงสร้างการบริหารงาน ด้านบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโครงการ ด้านกระบวนการดำเนินงาน และด้านผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับในทุกประเด็นชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนคาดหวังว่ารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานนี้สามารถนำไปใช้ได้จริงในโรงเรียนได้ สถานศึกษาจึงควรใช้ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางในการกำหนดโครงสร้างการบริหารงาน กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโครงการ กำหนดกระบวนการดำเนินงาน และสามารถคาดหวังในผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับได้

1.2 สถานศึกษาควรกำหนดนโยบายในการส่งเสริมการศึกษาปฏิบัติธรรม โดยให้ทั้งฝ่ายผู้บริหาร ครู บุคลากรในโรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนได้เข้ารับการปฏิบัติธรรมพัฒนาจิต เพื่อความสุขและเป็นคนมีจิตใจที่ดีงามมีคุณธรรม

1.3 จากผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา องค์กรทางราชการและชุมชนควรร่วมมือกันดูแลเยาวชนให้ประพฤติตนเป็นคนดี ดังนั้น สถานศึกษาและองค์กรในชุมชน ควรกำหนดนโยบายร่วมกันในการจัดกิจกรรมพัฒนาเยาวชนในท้องถิ่นให้มีความพร้อมที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในสังคม

2. ระดับปฏิบัติ

2.1 สถานศึกษาที่ร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ควรดำเนินการจัดทำคู่มือดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษา และสรุปผลการจัดกิจกรรมที่ดำเนินการไปแล้ว เพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลงานให้บุคลากรในสถานศึกษา ผู้ปกครอง นักเรียนและองค์กรในชุมชนได้รับทราบข้อมูล และให้ความร่วมมือในการดำเนินงานต่อไป

2.2 สถานศึกษา ควรจัดให้บุคลากรในโรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจ ในหลักธรรมเรื่องทิส 6 ซึ่งประกอบด้วยทิสเบื้องหน้า หมายถึง บิดา มารดา ทิสเบื้องขวา หมายถึง ครู อาจารย์ ทิสเบื้องหลัง หมายถึง สามเณร ภรรยา บุตร ทิสเบื้องซ้าย หมายถึง มิตรสหาย ทิสเบื้องบน หมายถึง พระภิกษุสงฆ์ ทิสเบื้องล่าง หมายถึง ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อให้ผู้ศึกษาหลักธรรมเรื่อง

ทิศ 6 ได้ปฏิบัติหน้าที่ต่อทุกคนที่เราเกี่ยวข้องกับในสังคมได้อย่างถูกต้อง ซึ่งประกอบด้วยการปฏิบัติหน้าที่ต่อ บิดา มารดา ครู อาจารย์ สามเณร ภรรยา บุตร มิตรสหาย พระภิกษุสงฆ์ และผู้ได้บังคลับบัญชา โดยประพฤติตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีกับนักเรียน

2.3 แนะนำให้นักเรียนรู้จักการอยู่หอพักที่ถูกระเบียบ แยกชาย - หญิง อย่างชัดเจน จัดอบรมและฝึกปฏิบัติโดยมุ่งเน้นให้เด็กหญิงเป็นกุลสตรีและเด็กชายเป็นสุภาพบุรุษ และให้นักเรียนเข้าใจเรื่องธรรมชาติในเรื่องการประพฤติตนที่ถูกต้องในสังคม

2.4 ขอความร่วมมือให้ผู้ปกครองและชุมชน มีส่วนช่วยปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม แก่เยาวชน และมีการร่วมมือกับครูอาจารย์ในโรงเรียน เพื่อแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียนที่ประพฤติตนไม่เหมาะสม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาควรนำผลการวิจัยนี้ไปทดลองใช้ปฏิบัติในการดำเนินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยจัดให้ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านโครงสร้างการบริหารงาน ด้านบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโครงการ ด้านกระบวนการดำเนินงาน และด้านผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม สามารถอยู่ในสังคมด้วยความสันติสุข

2. ควรสร้างแบบประเมินโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมกับครู ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และนักเรียน เพื่อแสวงหาเทคนิค วิธีการที่สามารถปฏิบัติได้ และมีการติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง